

Pohjoismaisen päihdehoidon poliittista historiaa

TUUKKA TAMMI

Päihdehoidon tutkimuksessa sivuutetaan säännönmukaisesti se tosiasia, että hoitomenetelmien valikoitumisen taustalla on aina poliittisia – sanan laajassa merkityksessä – intressejä ja kamppailuja. Kerstin Steniuksen ja Johan Edmanin toimittamaa *On the margins* -artikkelikokoelmaa ei kuitenkaan käy politiikan sivuuttamisesta syyttämään, sillä sen 15 pohjoismaista analyysia porautuvat nimenomaan niihin poliittis-historiallisiin taustoihin, toimijoihin ja käänteisiin, jotka alkoholi- ja huumehoitojärjestelmiämme ovat 1800-luvun loppupuolelta nykypäivään kehkeyttäneet. Steniuksen ja Edmanin sanoin ”alkoholi- ja huumeongelmaisten hoito on poliittinen kysymys, jossa ongelman määrittelyt pohjimmiltaan heijastavat niiden taustalla olevia käsityksiä yhteiskunnasta ja yksilöstä.”

Kirja ei ole systemaattinen historiikki, vaan pikemmin sarja historiallisia tilannekuvia, kuten Stenius ja Edman kokonaisuutta luonnehtivat. Se perustuu joukkoon viime vuosina valmistuneita väitöskirjoja ja muita tutkimuksia, joista useimmat on alun perin kirjoitettu skandinaavisilla kielillä tai suomeksi. Koitelma avaa tätä tutkimuskirjallisuutta kansainväliselle yleisölle.

Kirjalla on myös kunnian-

himoinen taustatavoite: se etsii pohjoismaisen hyvinvointivaltion eetosta tarkastelemalla yhtä poikkeavan käyttäytymisen sääntelyn aluetta. Stenius ja Edman siteeraavat Thomas Janoskia, joka on esittänyt, että pohjoismaiset sosiaalidemokratiat painottavat samaan aikaan sosiaalisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Kaikkien kansalaisten odotetaan otavan osaa yhteiskunnan kehittämiseen. Odotuksen yksi käytännöllinen seuraus on, että poikkeavuuden kontrolli on inkluusivista eli sisäänsä sulkevaa, mutta niin, että tämän sisätilan normatiiviset rajat ovat kapeat.

Pohjoismaisen päihdehoidon yhteisiä piirteitä ovat: sosiaalipalveluilla on hoidossa keskeinen rooli, hoitojärjestelmät ovat suhteellisen kattavia, hoito on ilmaista tai ainakin kohtuuhintaista ja hoitoa tarjoo julkisten ja yksityisten palveluiden yhdistelmä. Toisaalta hoitojärjestelmiä erottavia piirteitä on vähintään yhtä monta, ja läpi kirjan mielessä häilyykin kysymys, missä määrin viittä maata on perusteltua tarkastella kokonaisuutena.

Seuraavassa on muutama poiminta monen erinomaisen artikkelin joukosta.

Anna Prestjanin artikkeli ”Idealistic doctors” käsittelee noin kolmenkymmenen vuoden mittaista jaksoa 1800–1900-lukujen taitteessa, jolloin joukko lääkäreitä perusti lähinnä keskiluokkaisille juupoille tarkoitettuja hoitolaitoksia Ruotsiin. Hoitolaitosten historia jäi lyhy-

Johan Edman & Kerstin Stenius (toim.)
*On the Margins
Nordic Alcohol and Drug
Treatment 1885–2007*
Helsinki: NAD, 2007

eksi, mutta vaihe jätti jälkensä myöhempään lainsäädäntöön, jossa alkoholistihoitoa ei paikannettu vain köyhäinhoidon asiaksi.

Sidsel Eriksenin artikkeli ”From gold cure to Antabuse” kuvaa juoppouden hoidon kehittymistä samoihin aikoihin Tanskassa. Eriksen esittää, että johtuen muun muassa raittiusliikkeen heikosta ja alkoholiteollisuuden vahvasta asemasta liberaalissa Tanskassa, juoppousongelma paikantui ennen kaikkea työväenluokan asiaksi, jota hoidettiin pakkohoidon menetelmin.

Artikkelissaan ”In the faint shadow of prohibition” Kerstin Stenius tarkastelee päihdeongelman määrittelyä ja hoitojärjestelmän kehitystä kieltolain jälkeen, erityisesti vuoden 1936 alkoholismin hoitoa koskeneessa lainsäädännössä. Hän käy keskustelua Harry Levinen klassisen artikkelin ”The discovery of addiction” kanssa. Stenius toteaa, että vaikka myös suomalainen näkökulma juoppouteen on sekin kehittynyt pitkässä historiallisessa jatkumossa, keskeisenä erona Yhdysvaltoihin on se, että Suomessa hallinnollis-institutionaaliset järjestelyt ovat ohjan-

Kirja on saatavissa myös pdf-muodossa osoitteesta www.nad.fi

neet juoppouden käsitteellistyk- sessä tapahtuneita muutoksia, kun Levine taas katsoo pikem- min käsittemuutosten käyneen järjestelmämuutosten edellä.

Jukka Ahosen artikkeli "Treatment as adaptation" keskittyy A- klinikkatoimen syntyyn ja kehi- tykseen erityisesti Pekka Kuu- sen henkilön ja sosiaalipoliittisen ajattelun kautta. Teksti perustuu Ahosen kirjoittamaan A-klinikka- säätiön 50-vuotishistoriikkiin, jo- ka julkaistiin toissa vuonna. Ehe- än kokonaiskuvan lisäksi Ahosen artikkelissa on joukko mielen- kiintoisia yksityiskohtia ja niiden tulkintoja. Hän esimerkiksi nä- kee 1960-luvun krapulanhoito- kokeilun illustroivan Pekka Kuu- sen kansantaloutta turvaavaa sosi- aalipoliitiikkaa: ajoittaisesta juop- poudesta kärsivä työvoima pyrit- tiin pitämään produktiivisena si- ten, että ennen työpäivän alkua itse kukin saattoi käydä A-klini- kalla nauttimassa krapulalääkkei- tä ja vitamiineja.

Johan Edmanin artikkeli "A

Crutch for cripples or a shield for the endangered?" kuvaa pak- kohoidosta luopumista 1960- luvun lopun antipsykiatrisen ja pakkoauttamista kritisoineen lii- kehinnän myötä, mutta myös pakkohoidon paluuta konservati- soituvalla 1980-luvulla. Ana- lyysi on suomalaisittain inspi- roiva sikäli, että täällä kehitys oli pakkojärjestelmien purun osalta samankaltainen, mutta – syystä tai toisesta – paluuta pakkohoi- toon ei ole täällä nähty.

Lähelle suomalaista nyky- menoa tullaan Mads Uffe Pe- dersenin artikkelissa "Profes- sional expertise versus market mechanisms in contemporary Denmark", joka käsittelee Tans- kan osalta sitä viime vuosien kauaskantoista rakennemuutos- ta, jonka myötä markkiname- kanismit ovat ottaneet pitävän otteen myös päihdehuollosta. New public management -hen- gessä päihdepalvelut asetetaan enenevästi keskinäiseen kilpai- lutilanteeseen, jossa myyntivalt-

teja ovat toiminnan tehokkuus, monitorointi ja dokumentointi, siis näyttö. Samalla uudet kau- palliset toimijat astuvat markki- na-apajille.

Viidestätoista artikkelista vain kaksi käsittelee huumehoi- toa: Björn Johnson ylläpitohoi- toa Ruotsissa ja Astrid Skretting norjalaisen huumehoidon näkö- kulmavaihdosta sosiaalisesta me- dikaaliseen.

Kokoelman kaikkiaan 15 ar- tikkeliä antavat monipuolisen, mutta ajoittain myös eritahti- sen kuvan pohjoismaisen päih- dehoidon kehitysaskelista. Kir- jan aluksi ja lopuksi Stenius ja Edman syntetisoivat ja tulkit- sevat taiten artikkelien tuotta- maa kokonaiskuvaa, mutta silti kokonaisuutta kuvaa parhaiten tuo 'sarja historiallisia tilanneku- via'. Sellaisena se on erinomainen lähde teos päihdehoidon tutkijoille, jotka voivat kokoel- man avulla nyt paremmin ottaa tutkimuksiinsa vauhtia alan po- liittisesta historiasta.

Hit the road Mike!

ANTTI SALONIEMI

Vuosikymmenien opettamisen ja tutkimisen jälkeen vasemmis- tolainen taloustieteen professo- ri, luokkarakenteen ja ammatti- yhdistysliikkeen tutkija Michael D. Yates tunsi olonsa vieraaksi ja turhautuneeksi aina vain mark- kinahenkisemmässä yhdysval- talaisessa yliopistomaailmassa. Tässä ei liene mitään kovin ou- toa. Yllättävän kääntein asia kuitenkin sai, kun professorimme huomasi pörssin virtuaalita-

louden paisuttaneen hänen elä- kesekkiään aivan ennakoimat- tomiin lukemiin. Niinpä Yates saattoi lopettaa viralliset touhui- lut yliopistolla jo puolessa välissä kuuttakymmentä.

Seesteisten eläkepäivien sijaan sankarimme päätyi kuitenkin le- vottomampaan ratkaisuun. Suu- rin osa maallisesta omaisuudesta myyntiin, loput varastoon su- kulaisten kellariin, ja vaimon li- säksi autoon pakattiin vain kaik-

Michael D. Yates
Cheap Motels and
a Hot Plate
An Economist's Travelogue
Mothly Review Press,
2006

kein välttämättömin. Tavoitteen- na oli vapaa löytöretki laajan maan eri kolkkiin ja konkreet- tisen tuntuman ottaminen ny-